

Vlasta Winkelhöferová | Miriam Löwensteinová

Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje

Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje

Vlasta Winkelhöferová

Miriam Löwensteinová

Nakladatelství Libri
Praha 2006

Kniha vychází s laskavým přispěním Korea Literature Translation Institute, Seoul, Korea.

The book is published under the support of the Korea Literature Translation Institute, Seoul, Korea.

© Vlasta Winkelhöferová (Japonsko),

Miriam Löwensteinová (Korea), 2006

Illustrations © archiv autorek a použitá literatura, 2006

© Libri, 2006

ISBN 80-7277-265-1

Obsah

Japonská mytologie	7
Korejská mytologie	18
Seznam zkratk	27
Slovník japonské a korejské mytologie	29
Slovníček méně obvyklých výrazů	172
Použitá a doporučená literatura	174

Japonská mytologie

Na území Japonska lze zaznamenat existenci dvou samostatných mytologických komplexů: vlastní mytologii japonskou a mytologii národnosti Ainu, která kdysi obývala značnou část severního Japonska, ale dnes přežívá již jen jako nepatrná menšina na ostrově Hokkaidó. Japonci své mýty označují slovem *šinwa*, Ainuové své příběhy o bozích nazývají *oina* nebo *kamui jukar* (eposy o bozích). V důsledku rozdílného historického vývoje se od vlastní japonské mytologie poněkud odlišuje i ráz mytologie nejjižnější japonské prefektury Okinawa, ležící na souostroví Rjúkjú.

Japonská mytologie se skládá ze tří základních okruhů mytologických systémů: starojaponského (tj. šintoistického), buddhistického a pozdního. Pozdní systém vznikl na základě obou prvních systémů, ale jsou do něho převzaty i prvky taoismu, konfucianismu a jiných vlivů, povětšinou čínských.

Starojaponská šintoistická mytologie

je písemně zachována v řadě literárních památek, především v kronikách *Kodžiki* (712) a *Nihongi* (720, zvaná též *Nihon šoki*) a v tzv. *Fudoki* (Topografické záznamy o zemích, 715–733), což byly popisy všech tehdejších japonských provincií, zahrnující nejen geografické a hospodářské údaje, ale i zprávy o místních zvycích, mýtech a pověstech. Kompletně se zachovaly jen *Fudoki* pěti z tehdejších japonských provincií, ale fragmentárně i z několika dalších. Vedle toho existují rovněž další prameny, ale největší počet mýtů a celé jejich cykly jsou obsaženy v *Kodžiki* a *Nihongi*. Tyto dvě kroniky položily základy oficiální šintoistické mytologie, jež částečně adaptovala, ale částečně také vytěsnila místní nižší mytologie a šamanské kultury. Podobně jako se na vzniku japonského národa podílely – vedle Ainuů – nejrůznější etnické a rasové složky, pocházející z asijského kontinentu, jihovýchodní Asie a Tichomoří, i ve struktuře mýtů obsažených v kronikách *Kodžiki* a *Nihongi* byla konstatována přítomnost některých motivů a typů, vyskytujících se rovněž v mýtech z oblasti Altaje, jihovýchodní Asie a Polynésie. V obou těchto nejstarších literár-

ních památkách Japonsko vyjádřilo mýtickou vizi svého původu a své historie. Rozdíl mezi mýtem a historií v nich není zcela zřetelný, takže jejich obsah (zejména kroniky *Kodžiki*) vyvolává dojem, že dějiny jsou jen další vývojovou etapou mýtu. Císařská následnická linie v nich bez přerušení pokračuje od legendárních císařů-bohů k císařům a císařovněm historicky doloženým. Na strukturu šintoistického panteonu také přímo navazuje struktura starojaponské společnosti – postavení vůdčích rodových klanů a jejich vztah k císařskému rodu je výsledkem vzájemných vztahů, které existovaly již mezi jejich mýtickými předky. I když se verze mnoha mýtů a popisovaných mýtických událostí v jednotlivých pramenech často dosti podstatně liší, nebo si dokonce protiřečí, obsah základního mýtu lze ve stručnosti charakterizovat jako popis vývoje japonských představ o původu života, zrození božstev (*kami*) a všech věcí z počátečního chaosu, rozřídění všech jevů a uvedení všeho do řádu a harmonie.

V textu prvních oddílů obou nejstarších kronik, věnovaných „době bohů“, tedy mytologii, lze vysledovat tři základní mytologické cykly. V prvním kosmologickém cyklu Jamato se události odehrávají jednak na Vysoké nebeské pláni Takamagahara, kde sídlí nebeští bohové, jednak v říši mrtvých Jomi no kuni. Cyklus Jamato líčí božský původ Japonska a jeho vládců, císařského rodu pocházejícího od bohyně slunce Amaterasu ómikami. Ve druhém cyklu Izumo se události odehrávají na zemi, konkrétně v Izumo, což je starý název pro oblast při Japonském moři, odpovídající zhruba dnešní prefektuře Šimane. Cyklus Izumo se na rozdíl od cyklu Jamato soustřeďuje hlavně na boha Susano no mikoto, bratra bohyně Amaterasu. Třetí cyklus líčí události, jež se odehrály v oblasti Hjúga, což je starý název pro prefekturu Mijazaki na ostrově Kjúšú, a v postavách pozdějších generací bohů sjednocuje oba předchozí cykly v jeden souvislý sled.

Hrdiny mýtů jsou božstva zvaná *kami* nebo *mikoto*. Některá z nich jednají a hovoří jako lidé, jiná jsou pouze abstraktními představami. Velmi uctivým termínem *mikoto* se v mytologii označují nejvýznamnější božstva, která se chovají podobně jako lidé a mají svá vlastní jména, jež vesměs vyjadřují jejich charakter a roli v rámci panteonu. Nejvyšší bohyni Amaterasu pak patří speciální označení *ómikami* („velká vznešená bohyně“), které je někdy připojováno i ke jménu bohyně zemědělství a potravy Tojouke. Božstva se dělí do tří kategorií. Nejvyšší kategorii tvoří nebeští bohové *amacukami*. Nižší stojí pozemští bohové *kunicukami*, kteří jsou početnější. Ti žijí na zemi, tedy na japonských ostrovech, a obvykle jsou spojeni s určitou lokalitou. Nejnižší pak stojí *kami* – duchové; projevem jejich existence jsou přírodní jevy a různé objekty.

Světy, v nichž božstva sídlí a v nichž se pohybují, se dělí do tří vrstev. Horní vrstvu představuje Takamagahara („Vysoká nebeská pláň“), střední, tedy země představovaná Japonskem, se nazývá Nakacukuni („Prostřední země“), spodní vrstvou je podsvětí čili Jomi no kuni („Země žlutých pramenů“), někdy nazývané rovněž Ne no kuni („Země kořenů“).

Nebesa, japonsky zvaná *ame*, *ama*, nejsou sférou nedostupnou. Některá božstva podle mytologie sestoupila z nebes na zemi, jiná naopak vystoupila ze země na nebesa. Původně byla totiž země s nebesy spojena Nebeským mostem Amanohašidate, který toto spojení obou sfér umožňoval. Nebeská krajina líčená v mýtech připomíná svým charakterem japonskou a protéká jí Nebeská řeka Amanogawa. Její koryto je stejně široké, jako mají japonské řeky, a je pokryto oblázky.

Charakteristickým rysem japonské mytologie je to, že v ní neexistuje jediný stvořitel, strůjce stvoření vesmíru, demiurge. Vše začíná chaosem a spontánním ustavením samého prvopočátku a elementárního uspořádání, s nímž se současně objevili i bohové.

V jednotlivých pramenech se jména božstev a pořadí, v jakém se objevila, dosti liší. Podle *Kodžiki* se na samém počátku bohové zrodili v nejvyšším nebeském světě Takamagahara, když na nebi i na zemi ještě vládl chaos. Vůbec prvním božstvem byl Ama no Minakanuši no kami („Božstvo středu nebes“). Poté se objevila ještě dvě božstva: Takamimusubi no mikoto („Božstvo vysoké plodivé síly“) a Kamimusubi no mikoto („Božstvo božské plodivé síly“). Zmíněná tři prvotní božstva byla na rozdíl od pozdějších generací bohů hermafroditní a postrádala veškeré vnější znaky. Po této trojici se jako jednotlivci, nikoli v párech, objevila další čtyři božstva, už méně abstraktní, spojená s různými přírodními elementy, objekty a jevy. Jako poslední osamocená božstva se zrodili bůh, jenž se navždy usadil na zemi, a bůh vydatných mračen nad rovinami. Další pokolení bohů se již vyskytují v párech. Dověření kosmogonického procesu připadlo až sedmé generaci, dvojici bohů Izanagi a Izanami. Cyklus Jamato dále líčí božský původ Japonska (starým názvem Jamato) a události na Vysoké nebeské pláni Takamagahara, jíž vládne bohyně slunce Amaterasu. Popisuje zrod jednotlivých generací bohů i významnou roli zmíněné božské dvojice, která stvořila japonské ostrovy a oživila je zrozením velkého množství božstev. Uvádí dramatický příběh boha Izanagiho, jenž sestoupil za svou ženou do podsvětní říše Jomi no kuni. Významnou událostí v těchto mýtech je konflikt mezi bohyní slunce Amaterasu a jejím nezkroutným bratrem, bohem Susano no mikoto, při němž se bohyně slunce skrýla v jeskyni a svět se ponořil do tmy a chaosu. Cyklus podrobně líčí, jakým způsobem nebesští bohové bo-

hyni Amaterasu vylákali zpět z jeskyně, navrátili světu jeho řád a světlo, a zapudili boha Susanoa, který pak sestoupil na zemi v krajině Izumo.

Cyklus Izumo se na rozdíl od cyklu Jamato soustřeďuje na místní linii božstev v oblasti Izumo, jež se později podrobila bohům země Jamato, od nichž odvozuje svůj původ císařská rodina. V centru pozornosti je především bůh oceánů Susanoo no mikoto, jenž je zde líčen jako hrdina a jako ochranné božstvo oblasti Izumo. Nejznámější mýtus, který se k němu váže, popisuje jeho vítězný boj s osmihlavým a osmiocasým hadem Jamata no oroči. V jeho ocase Susanoo našel zázračný meč, později nazvaný Kusanagi, který věnoval své sestře, bohyni slunce Amaterasu. Ta jej později dala svému vnukovi Ninigimu, když byl seslán na zemi, aby tam vládl. Susanoo si v kraji Izumo vybudoval sídlo a měl mnoho potomků. Významným hrdinou cyklu Izumo je rovněž Ókuninuši no mikoto („Pán velké země“), Susanooův potomek v šesté generaci, který je podle některých místních pramenů chápán i jako stvořitel světa.

Buddhistická mytologie

se na území Japonska začala rodit po příchodu buddhismu z asijského kontinentu v polovině 6. století, v době přílivu nejrůznějších civilizačních vlivů s původem v Číně a Koreji. V kronice *Nihongi* se za oficiální datum přijetí buddhismu uvádí rok 552. Třebaže předtím existoval v zemi již systém domácího náboženství (*šintó*), začal mít buddhismus záhy po svém příchodu podstatný vliv na všechny oblasti sociálního a kulturního života Japonska. Jeho šíření však neprobíhalo formou přímého potírání místních kultů. Šířil se spíše procesem infiltrace buddhistického učení do různých ideologických a duchovních sfér, či naopak včleněním šintoistických božstev *kami* do systému buddhistické nauky. *Kami* začali být chápáni jako ochránci nové víry a buddhistických chrámů a uvnitř chrámových okrsků jim byly stavěny vlastní šintoistické svatyně, zejména na ochranu proti přírodním pohromám. Průkopníci buddhismu a mniši se naopak domnívali, že šintoistická božstva *kami* potřebují duchovní poučení, a proto často zakládali buddhistické chrámy poblíž posvátných míst šintoistických. Japonský buddhismus, stejně jako buddhismus čínský a korejský, totiž přísluší ke směru *mahájána* („velký vůz“), který na rozdíl od konzervativního směru *hinájána* („malý vůz“), přidržujícího se přísně původního Buddhova učení, dokázal do sebe přejímat a vstřebávat i jiné, často zcela protichůdné ideje. Původní Buddhovo učení sice boha neznalo, ale v jeho mahájánském směru figurují četní zbožštělí buddhové („probuzení“) a bódhisattvové („usilující o osvícení“), a to umožnilo prohlásit japonská domácí božstva *kami* za vtělení postav z buddhistic-

kého panteonu. Tak se od 10. století začala šířit teorie *hondži suidžaku*, podle níž jsou šintoističtí *kami* japonským vtělením (*suidžaku*) indic-
kých buddhistických božstev, jež jsou jejich věčnými prototypy (*hondži*).
Ve 13. století již byla šintoistická božstva *kami* téměř všech významných
svatyní ztotožněna s některým božstvem z buddhistického panteonu.
Osobnosti buddhistické mytologie tak v Japonsku nevystupují ve své
základní hypostazi, ale ve změněné podobě, obvykle jako božstva, kte-
rá konají zázraky. Tento výklad buddhů a bódhisattvů prostřednictvím
podob místních božstev umožnil snadněji a rychleji včlenit osobnosti
buddhistické mytologie do života Japonců. Významnou úlohu při šíření
buddhistických představ mezi Japonci hrály zejména inkarnace bódhi-
sattvy Kannon (sans. Avalókitéšvara) v ženské podobě. Kannon jako bo-
hyně plná bezmezného soucitu a pochopení pro každého jednotlivého
člověka, se stala mimořádně populární zejména mezi prostými lidmi,
neboť šintoistická božstva podobnou schopnost vcítění a slitovnosti po-
strádala. Uctívání šintoistických božstev *kami* mělo navíc vždy charakter
spíše kolektivní než individuální.

Výsledným rysem koexistence a symbiózy buddhismu se šintoismem
bylo to, že v obecném panteonu existovala četná božstva jako dvojjedná.
To znamená, že jednotliví buddhové se projevovali i prostřednic-
tvím určitých šintoistických božstev (*kami-hotoke*). Zachovávali si svoje
vlastnosti a rysy, ale přijímali doplňující vlastnosti příslušného božstva.
Známým příkladem je ztotožnění samotné bohyně slunce Amaterasu se
slunečním buddhou Vairóčanou (jap. Birušana), jenž je v Japonsku znám
jako Dainiči njorai.

Spolu s šířením buddhismu se kosmologie doplnila o složité představy
o světové vertikále, tj. o hoře Šumi a šesti světech, v nichž se mrtví zrodí
znovu v souladu se svými morálními zásluhami, v japonském lidovém
buddhismu se však tento obraz záhy zjednodušil. Nebesa i podsvětí se
v představách Japonců často ztotožňovaly se skutečnými místy a hora-
mi, které byly posvátné již dříve a za sídla šintoistických božstev *kami* se
považovaly odedávna. Tak například hory Kumano na poloostrově Kii,
posvátné již v předbuddhistické době, začaly být považovány za místo,
kde se rozkládají ráje bódhisattvy Kannon a buddhy Amidy. Spolu se
šířením buddhismu se také zvyšoval počet buddhistických sekt, jež do
centra svého uctívání stavěly rozdílné postavy a učení. Ezoterické sekty
Šingon („Pravá slova“) a Tendai („Opora nebes“) zavedly kreslená zobra-
zení buddhů a bódhisattvů a prvořadého významu u nich nabyla manda-
la, v jejímž centru je buddha Dainiči. Kult slunečního buddhy Dainičiho
byl rozvinut zejména v učení sekty Šingon, podle níž vše živé i neživé

na zemi je emanací tohoto buddhy. Panteon sekty Tendai byl početnější, její stoupenci uctívali jak Birušanu (Dainiči), tak buddhu Amitábhhu (jap. Amida), Šákjamuniho (jap. Šaka njoinai), tedy historického Buddha, zakladatele buddhismu, i jiné buddhy a bódhisattvy. Ve 12. století se rozšířila sekta Čisté země (Džódo-šú), která provedla revizi základních pouček buddhistické doktríny. Konečným cílem lidské existence podle ní nebyla nirvána (jap. *nehan*), nýbrž znovuzrození v Západním ráji (*gokuraku*), v takzvané Čisté zemi buddhy Amidy. Jeho uctívání se velmi rozšířilo a zrodil se z něho speciální japonský typ buddhismu zvaný amidismus. Z amidistických sekt zvláště významné místo zaujalo učení sekty Džódo šinšú („Pravá sekta Čisté země“), založené ve 13. století. Po roce 1614, kdy bylo feudální vládou vydáno nařízení, podle něhož měl každý Japonec za povinnost navštěvovat chrám té farnosti, kde žije, a to bez ohledu na to, k jaké sektě se hlásil, došlo v Japonsku k postupné nivelizaci mytologie, dogmatiky i obřadů jednotlivých sekt.

Pozdní japonská mytologie

Na početné typy lidové víry vzešlé z buddhismu měly značný vliv šintoistické a částečně i taoistické praktiky. Vznik pozdní japonské mytologie tedy ovlivňovalo hned několik myšlenkových tradic. Vedle domácího šintoismu a původně indického buddhismu (do Japonska se však dostával především přes Koreu a Čínu) také čínský taoismus a konfucianismus, jejichž vlivy pronikaly do země v různých obdobích s různou intenzitou. Všechny tyto systémy a vlivy se neustále vzájemně prolínaly a vytvářely si nejen své vlastní zvyky a rituály, ale i předměty uctívání. Výsledkem je pozoruhodně tolerantní postoj Japonců k tradicím někdy zcela protichůdného charakteru.

Poněkud odlišně od hlavních severních ostrovů se vyvíjela duchovní kultura a myšlení v dnešní nejjihnější japonské prefektuře Okinawa. Až do 70. let 19. století byla Rjúkjúským královstvím a po staletí na ni silně působily nejen kulturní vlivy přicházející z Japonska a z kontinentální Číny, ale i z jihovýchodní Asie. Přes všechny silné podobnosti s Japonci a japonskou kulturou se Okinawané v nejstarších obdobích své historie od vlastního Japonska vyvíjeli rozdílně. Měli svůj vlastní jazyk, který je japonskými lingvisty často považován pouze za hlavní dialekt japonštiny, ve skutečnosti však byl značně odlišný a měl sám řadu dialektů, vzniklých velkými vzdálenostmi mezi jednotlivými ostrovy souostroví Rjúkjú. Také okinawský pohled na vesmír, posmrtný život, posvátno a nadpřirozeno měl svá specifika. Stejně jako pro Japonce i pro Okinawany byl celý vesmír, živý i neživý, obýván myriádami všudypřítomných, netělesných

a neviditelných bytostí, duchů, z nichž nejdůležitější jsou božstva *kami*. Okinawští *kami* jsou ve všech ohledech nápadně podobní japonským, jsou však méně individualizováni a charakterizováni, a tudíž vágnější než *kami* japonského panteonu, kde někteří mají svá jména, vesměs vyjadřující jejich roli a vlastnosti. Na Okinawě existuje málo mýtů o životě a činech božstev *kami* a tento rozdíl je ve srovnání s rozsáhlým a do podrobností propracovaným panteonem japonským nápadný. Okinawští *kami* sice postrádali bližší charakteristiky, ale mohli mluvit a vyměřovat tresty i odměny. Existuje mezi nimi také hierarchie. Do nejvyšší kategorie patří skupina božstev nebeských a přírodních fenoménů. Tvořila ji nebeská božstva: bůh moře, bůh vody, božstvo slunce a další. Druhou kategorií tvořili *kami* různých míst, spojených se životem lidí: božstvo studně, božstvo ohniště a ohně, božstvo rýžových polí, božstvo prasečího chlívku a záchodku, božstvo domácnosti a další, jaká jsou tradičně uctívána i na severních japonských ostrovech. Třetí skupina *kami* se vztahovala k jednotlivým profesím a řemeslům. Kováři uctívali božstvo mečů, stavitelé lodí božstvo člunů, své božstvo měli tesaři, dokonce i vesnická šamanka *nuru* měla svého vlastního *kami*, zvaného *nurugami*. Do čtvrté kategorie patřili duchové zemřelých předků, považovaní za *kami* nižší třídy. Pátou kategorií představovali tzv. *kamiču* („lidé-kami“), tedy osoby, o nichž se věřilo, že vládnou zvláštní mocí a jsou ovládnuty duchem božstva *kami*.

Prapůvodní domácí náboženství na souostroví Rjúkjú mělo charakter animistický, v počátcích Rjúkjúského království byl oficiálním státním kultem propracovaný systém šamanismu. Nejvyšší postavení v něm zastávala hlavní kněžka (šamanka), která pocházela vždy z královské rodiny. Od ní směrem dolů existovala celá hierarchie státem podporovaných šamanek a šamanů, zasahující až k nejnižší úrovni šamanů vesnických. Tento systém se zhroutil v 70. letech 19. století po připojení Rjúkjú k Japonsku, vliv šamanismu na duchovní život místního obyvatelstva ale trval až do 20. století.

Podobně jako do vlastního Japonska i na Rjúkjú pronikl z kontinentální Asie buddhismus, ale k tomu došlo až mnohem později. První zmínky o existenci buddhismu na území Rjúkjú se datují od 13. století. I zde se nové učení dostalo pod ochranu královské rodiny a vyšších tříd. Během následujících staletí byli do Japonska a do Číny na dlouhodobé studijní pobyty vysíláni místní mniši, kteří pak do Rjúkjúského království přinesli učení různých buddhistických sekt, jakými byly např. Šingon a Zen. Vedle buddhistického učení se při pobytech v cizině také blíže seznámili s konfucianismem. Když na počátku 17. století (1609) jihokjúšúský klan

Sacuma získal vojenskou a hospodářskou nadvládu nad Rjúkjúským královstvím, zahájil kroky na potlačení buddhismu, a naopak protežoval konfucianismus. V roce 1663 bylo hlásání buddhistického učení přímo zakázáno a role buddhismu se omezila pouze na oblast uctívání duší mrtvých členů rodiny.

Taoismus byl do Rjúkjúského království údajně přinesen tzv. 36 čínskými rody, které se na Okinawu přistěhovaly ve 14. století. Vzhledem k tomu, že tyto rodiny zaujaly významné postavení v rjúkjúské společnosti a že mnohé taoistické praktiky v sobě obsahovaly prvky shodné s původním domácím šamanismem, taoistické rituály se brzy rozšířily i mezi místní obyvatelstvo.

Od konce 19. století došlo k japanizaci rjúkjúského života a v moderní době zásluhou jednotného systému školství a médií, převzali obyvatelé Okinawy mnohé z tradic hlavních japonských ostrovů, a tudíž i celkový pohled na společnou mytologii.

Ainuská mytologie

Na území Japonska (dnes již jen na nejsevernějším ostrově Hokkaidó a v malém počtu) žije rovněž etnická skupina Ainu. Podle jedné teorie jsou Ainuové příslušníky europoidní rasy, jiní odborníci je řadí k rase australoidní. Nejnovější výzkumy však potvrzují jejich genetickou příbuznost s některými národy sibiřskými. Ainuové dříve obývali i severní části ostrova Honšú, v 15.–17. století se rozšířili na Kamčatku, jižní Sachalin a Kurilské ostrovy. Tvořili původně několik skupin s vlastními dialekty, avšak ty od 19. století postupně mizely a ainusky plynně hovořící osoby jsou již vzácností. V nejstarší době nazývali Japonci Ainuy Emiši, Ezo či Ebisu. V prostředí všech ainuských skupin se od 12. do 15. století rodila ainuská mytologie, ovlivňovaná mytologiemi ostatních národů severovýchodní Asie a mytologií japonskou. Rozsáhlé mýty se zachovaly pouze v ústním podání, neboť ainuština neznala písemnou podobu. Jejich nesmírně bohatou ústní slovesnost, předávanou vyprávěči a vyprávěčkami z generace na generaci, začali zapisovat až od 19. století evropští misionáři (latinkou) a japonští jazykovědci (japonskou slabičnou abecedou *katakana*).

Ainuská mytologie je prochnuta animistickými představami. Duši podle ní mají nejen lidé, zvířata, ptáci a ryby, ale i rostliny, věci a jevy okolního světa. Toto oduševnění veškerenstva se odrazilo v polyteismu náboženských i mytologických představ, podle nichž je svět obydlen množstvím božstev, duchů, démonů a podobných bytostí. Božstva se nazývají *kamui*, nejvyšším bohem je Pase kamui, stvořitel světa i bohů.

Prostřednictvím dobrých bohů, kteří jsou jeho pomocníky, se stará o lidi a pomáhá jim. Řadová božstva *jaijan kamui* („blízcí a vzdálení bohové“) zastupují jednotlivé živly a elementy veškerenstva. Jsou si rovna a jsou na sobě nezávislá, nicméně jsou řazena do určité funkční hierarchie.

Nejrozšířenějšími mýty v ainuské mytologii jsou mýty kosmologické, kosmogonické, toponymické, totemistické a mýty o zlých démonech. Podle ainuské kosmologické koncepce sestává země ze šesti světů, z nichž každý má pevné funkční určení. Lidé žijí ve světě nazývaném „horní svět“ či „svět, v němž množství dupou nohama“. Představuje oceán, v němž se vznášejí ostrovy. Oceán s ostrovy se rozkládá na zádech obrovského lososa. Když se losos hýbe, dochází na souších k zemětřesením a v oceánu k přílivu a odlivu.

Pod světem lidí leží „svět ďáblů“, zvaný též „mokřý podzemní svět“. Do tohoto sychravého, nevlídného světa přijdou po smrti zlí lidé. Pod světem lidí leží „svět bohů“, v němž sídlí početná božstva nebeského původu a do něhož po smrti přijdou všichni dobří lidé. Obyvatelé tohoto světa chodí vzhůru nohama, takže chodidla jejich nohou se vzájemně dotýkají s chodidly živých lidí, obyvatel „horního světa“. Pod světem bohů leží ještě „dolní svět“, avšak mýty o jeho funkci se nezachovaly. Neznámé je také jméno a určení světa, rozkládajícího se pod ním. Na nejnižší úrovni se rozkládá světlá, nádherná země *čirana moširi* („nejnižší svět“). Stejně tak se do šesti úrovní dělí i nebe. Na nejvyšší z nich žije bůh Pase kamui a hlavní božstva, která jsou jeho pomocníky. Světy rozkládající se v nebi níže, jsou obydleny druhořadými božstvy.

Podle ainuského kosmogonického mýtu nebyla souš prapůvodně oddělena od vody a všechny existující elementy byly navzájem propojeny v tekuté prahmotě. Nejvyšší bůh Pase kamui se rozhodl stvořit svět a na pomoc si zavolal konipasa. Ten se snesl z nebe, začal bít křídly, mávat ocáskem a míchat nožičkami, a tak se po dlouhé době tekutá prahmota změnila v oceán, v němž se objevily kusy souše. Podle jiné verze mýtu stvořil Pase kamui svět sám pomocí kamenných nástrojů, a teprve poté zavolal konipasa, který povrch země pouze urovňal. Celá řada ainuských mýtů pojednává o vzniku ostrova Ezo (starý název ostrova Hokkaidó), s nímž se v ainuské mytologii ztotožňují všechny ostrovy obydlené Ainuy. Jeden z těchto mýtů vypráví o tom, že Pase kamui přikázal vytvořit Ezo svým dvěma pomocníkům, bohu Aiioinovi a jeho sestře Turešmat.

Hlavními hrdiny ainuských totemických mýtů jsou medvěd, konipas, orel a vrba. Mýty o medvědovi se zachovaly ve více variantách. Vyprávějí o tom, jak k jisté ženě začal v noci docházet neznámý muž, celý v černém, jenž jí nakonec prozradil, že není člověkem, nýbrž bohem hor v podobě

medvěda. Žena mu porodila syna a od něho pak vzešli všichni Ainuové. Jindy naopak v roli prapředka Ainuů vystupuje bůh hor v podobě orla, považovaného rovněž za zachránce Ainuů, neboť je kdysi při velkém hladomoru nasytil. Ainuským ochranným božstvem je také vrba. Podle mýtu vznikl první člověk ze spojení vrbového prutu a země. Proto Ainuové každému dítěti po narození vyrobili z vrbového dřeva osobní talisman (tzv. *inau*), který je měl ochraňovat po celý život.

Mýtů o činech jiných bohů je v ainuské mytologii známo jen málo. Zvláštní cyklus je spojen pouze s bohem Aioinou, bohyní Turešmat a bohem Okikurmi. Aioina se považuje nejen za tvůrce ostrova Ezo, ale i za tvůrce prvního člověka (tj. Ainua), kterého stvořil z vrbového prutu a země. V mýtech také vystupuje jako organizátor života ainuského společenství a v tomto smyslu hraje roli kulturního héra.

Hlavním hrdinou ainuských toponymických mýtů je Okikurmi. S událostmi v jeho životě souvisí mnohá místní jména. Mýty o Okikurmi vznikly zřejmě v době nejsilnějších kontaktů mezi Ainuy a Japonci, neboť pozdější japonské tradice jej dokonce ztotožnila s japonským vojévůdcem Jošicunem z rodu Minamoto (1159–1189).

Většinu ostatních bohů připomínají pouze jmény nebo krátce zmiňují jejich činy. Jména vesměs přímo odkazují na jejich funkci, což je charakteristické i pro mytologii japonskou. V ainuské mytologii se však božstva jasně rozlišují na dobrá a zlá, zatímco v japonské mytologii bývá podobné rozlišení dosti vágní.

Dobrá božstva jsou neviditelná a převážně nebeského původu. Sídlí v nebeských světech, v podzemním světě bohů a na pozemských horách. V jejich čele stojí nejvyšší bůh Pase kamui. Za dobrá božstva Ainuové považovali boha Aioinu a boha Okikurmiho, bohyni Turešmat, bohy slunce a měsíce, bohyni ohně, boha všech hvězd a další božstva, která vládla jevům bezprostředně souvisejícím se životem Ainuů. Tak například bůh vody se lidem zjevoval zpoza hor v podobě mračna. K dobrým božstvům patřil dokonce i bůh zemětřesení, jemuž stačilo pohnout prstem a hned se zachvěla zem. Za dobré božstvo byl považován také medvěd, prapředek Ainuů, třebaže někdy ztělesňoval rovněž síly zlé.

Zlých božstev je více než dobrých a zosobňují nebezpečí ohrožující člověka v horách, neboť především hory jsou místem, kde tato božstva žijí. Vládou také atmosférickým jevům a na rozdíl od dobrých božstev berou na sebe určité viditelné podoby. Podle některých mýtů zlá božstva dokonce napadají božstva dobrá. V jednom takovém se hovoří o tom, jak jedno ze zlých božstev chtělo spolknout slunce, ale Pase kamui je zachránil tím, že vyslal vránu a ta vletěla zlému božstvu do úst. Ainuové měli

za to, že zlá božstva vznikla z motyk a dalšího náradí, jímž Pase kamui stvořil svět a které pak po dokončení díla odhodil. V čele zlých božstev stojí bohyně bažin a močálů a většina ostatních zlých božstev jsou jejími potomky. „Božstvo bydlící v trávě“ se zjevuje v podobě hada, „božstvo, co ryje jámy pod horami“ způsobuje sesuvy půdy a kamení, „bůh, co plení hory“ má podobu strašného nočního ptáka, a když člověk zaslechne jeho hlas, zemře hrůzou. Zlá božstva také vládla větrům a každý vítr přicházející z jednotlivých světových stran měl své vlastní božstvo. Ainuský panteon byl velice početný – jména jednotlivých božstev jdou do desítek. Za vůbec nejstarší dobrá božstva byly považovány stromy, s jejichž pomocí byl stvořen první člověk a oheň. Některé z nich, jako olše a jilm (na rozdíl od vrby), však byly považovány za božstva škodící.

Zvláštním druhem božstev byli ještě *koropok guru* („bytosti sídlící dole“). V mýtech vystupují v podobě trpaslíků, žijících v podzemních úkrytech. *Koropok guru* podle mýtů žili na zemi ještě i poté, co se zrodili první Ainuové, a právě od nich ainuské ženy převzaly zvyk tetovat si obličej.

